

Прокоф'єва Г.С.

Старший викладач кафедри економіки та моделювання ринкових відносин

Десятник Д.В.

Студент III курсу напряму підготовки «Фінанси та кредит»

ОНУ імені І.І.Мечникова

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Фінансова децентралізація на різних історичних етапах розвитку країн світу – явище не нове, яке до того ж здатне визначати вектори певних змін державного розвитку. Якщо розглядати в цьому аспекті українську державу, то, за свідченням О. Сунцової, до початку феодальної роздробленості в Стародавній Русі право Києва на частку прибутків з помісних князівств не бралось під сумнів. Однак після 30-х років

XII ст. у взаємовідносинах Києва та помісних князівств сталися зміни: зменшилася роль загальнодержавних податків і посилилось місцеве оподаткування в рамках удільних князівств. Основною формою місцевого оподаткування в сільській місцевості для залежних селян стала продуктова рента і різні повинності, а для залежних, і незалежних селян - утримання князівської дружини, ремонт і будівництво шляхів тощо. У містах особливого значення набувала феодална рента, що стягується за надання міськими феодалами земельних ділянок дрібним торговцям і ремісникам [1].

Такий надзвичайно високий рівень фінансової децентралізації, який практично звів на «ні» можливість здійснення центральним рівнем влади видатків, пов'язаних із збереженням державності (на оборону, охорону кордонів та ін.), призвів врешті респт до переходу українських земель під владу сусідніх держав. Галичина, Західна та Східна Волинь, Закарпаття, Буковина, Поділля, Київщина і Чернігово-Сіверщина опинилися під владою Польщі, Угорщини, Молдавського князівства та Великого князівства Литовського.

Внаслідок зазначених історичних подій подальший розвиток міжбюджетних зв'язків та відносин відбувався вже на основі законодавства країн, під юрисдикцію яких потрапили різні області української держави.

Історично відомо, що починаючи з другої половини XIV ст. розвиток бюджетної системи на українській території був обумовлений існуванням Магдебурзького права (окремі історичні акти застосовують назву німецьке або саксонське право), що українські території отримували від польських королів та литовських князів. Магдебурзьке право передбачало, зокрема, право застосовувати систему міського самоврядування, яка ґрунтувалася на основі хартії вольності німецького міста Магдебурга.

У більшості досліджень Магдебурзьке право визначається як середньовічне міське право, за яким міста частково звільняються від центральної адміністрації або влади феодала та створюють органи місцевого самоврядування. Змістом самоврядування було те, що місто, не зв'язане обмеженнями з боку центральної адміністрації, могло вільно розвиватись та доходити повного господарського розвитку [2].

Історично відомим є також той факт, що існування Магдебурзького права призвело до значного підвищення впливу місцевих органів влади у розв'язуванні господарських питань, судового процесу, охорони порядку та загалом сприяло підвищенню ролі місцевих фінансів. Тобто, можна стверджувати, що в деякому вигляді ті переваги соціально – економічного характеру, що отримували міста, які існували за засадах Магдебурзького права, були ідентичні тим, що сьогодні отримують території пільгового оподаткування, або ті, до яких застосовуються особливі вівозі режими та ін.

Велика частина території держави внаслідок періодичних монголо-татарських набігів знаходилась у важкому стані занепаду соціально – економічної сфери. Єдиним шляхом виходу з кризи було надання визначених вольностей для західних поселенців. А наслідком цього було перетворення за досить невеликий час міст, існуючих на засадах Магдебурзького права, на основні джерела ресурсного забезпечення побудови соціально – економічної інфраструктури цілої спустошеної країни.

Дещо пізніше, наприкінці XIX століття, серед європейських країн світу спостерігалася досить значна централізація бюджетних ресурсів. Так, найвища питома вага державного бюджету в загальному обсязі видатків консолідованого бюджету серед 13 розвинутих європейських країн у 1892 - 1893 роках спостерігалася в Росії – 90,3%, в Пруссії – 81,6%. Найвища питома вага видатків місцевих бюджетів у складі консолідованого бюджету відмічалася в Великій Британії – 42,7%. Питома вага місцевих бюджетів досить яскраво (проте недостатньо) відображає рівень розвитку місцевого самоврядування: в Великій Британії найбільш розвинуте місцеве самоврядування, в Пруссії та Росії – найменш [3].

Отже, очевидним є той факт, що Велика Британія на той час була першою серед країн світу за рівнем розвитку місцевого самоврядування. Останнє ж в світі місце посідала Росія, для якої характерним був найменший рівень податкових та видаткових повноважень органів місцевого самоврядування. Що стосується Пруссії, то, незважаючи на досить велику питому вагу надходжень місцевих бюджетів в загальнодержавних бюджетних надходженнях серед країн Європи, місцеве самоврядування в цій країні знаходилося на початковій стадії становлення та розвитку.

Численні наукові дослідження та практична реалізація їх результатів з метою знаходження оптимального співвідношення між загальнодержавними та місцевими видатками засвідчили той факт, що чіткого інтегрального критерію розмежування повноважень між центральним владним рівнем та органами місцевого самоврядування для усіх світових країн просто не існує. Для кожної окремо взятої держави розподіл такого роду повноважень відбувається на основі пріоритетів, що стоять перед суспільством на даному історичному етапі розвитку, політичних традицій та принципів обґрунтування доцільного такого розмежування.

Проте, враховуючи історичний досвід, досить упевнено можна говорити про те, що яку б модель фінансової децентралізації не обирала держава, її функціонування повинно забезпечувати насамперед той рівень видатків загальнодержавного значення, що є необхідним для збереження її суверенітету та недоторканості.

Література:

1. Сунцова О.О. Місцеві фінанси/ О.О. Сунцова//Навч. посіб.–К.: Центр учбової літератури, 2010. - 488 с.
2. Кириченко Ю. Поширення Магдебурзького права та його особливості в містах України / Ю. М. Кириченко // Форум права. Електронне видання. – 2011. – № 4. – С. 361-366.
3. Фон-Кауфман Р. Государственные и местные расходы главнейших европейских стран по их назначению [Текст] / Р. Фон- Кауфман; пер. с 3-го нем.изд. А.Гурьевой. - СПб.: Типография В.Киршбаума, 1895. - 163 с.